

11^ο ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Επέτειος της εξέγερσης του Πολυτεχνείου (17 Νοεμβρίου 1973)

Δικτατορία - Πολυτεχνείο - Μεταπολίτευση: Ιστορία και
πολιτικό τραγούδι

Ηράκλειο, 17 Νοεμβρίου 2023

Δικτατορία - Πολυτεχνείο - Μεταπολίτευση: Ιστορία και πολιτικό τραγούδι

Η ελληνική κοινωνία, 50 χρόνια μετά την εξέγερση του Πολυτεχνείου, έχει περάσει από την έντονη πολιτικοποίηση, που ακολούθησε τη Μεταπολίτευση, στην απολιτικότητα και την αδράνεια, που οδήγησαν στη συντηρητικοποίηση ενός αξιοσημείωτου μέρους της. Η παρουσίαση, έστω και αδρομερώς, πτυχών της περιόδου της δικτατορίας και της εξέγερσης του Πολυτεχνείου αποσκοπεί ακριβώς στην ανάδειξη της προσπάθειας λήθης, διαστρέβλωσης και τελικά διασυρμού των κοινωνικών και πολιτικών αγώνων που επιχειρείται τα τελευταία χρόνια, μέσα σε ένα τέτοιο συντηρητικό πλαίσιο. Η επέτειος της εξέγερσης του Πολυτεχνείου έχει συνδεθεί με τραγούδια με πολιτικό - κοινωνικό περιεχόμενο. Τόσο γιατί στη διάρκεια της επταετίας ανάλογα τραγούδια ήταν απαγορευμένα, όσο και γιατί στην αμέσως επόμενη περίοδο, στη Μεταπολίτευση, το πολιτικό τραγούδι άκμασε. Η λογοκρισία την περίοδο της χούντας επενέβαινε ιδιαίτερα στη μουσική δημιουργία της εποχής, όπως εξάλλου και την προηγούμενη περίοδο. Πλήθος στιχουργοί, ποιητές και συνθέτες απαγορεύτηκαν σχεδόν στο σύνολο του έργου τους (Ρίτσος, Παπαδόπουλος, Νεγρεπόντης, Πάνου, Λοΐζος, Λεοντής, Ξαρχάκος και, φυσικά, Θεοδωράκης και πολλοί ακόμη). Αμέσως μετά την πτώση της δικτατορίας κυκλοφορούν ελεύθερα τα τραγούδια και βέβαια ακμάζει το πολιτικό τραγούδι, το οποίο κυριαρχεί όχι μόνο στη δισκογραφία, αλλά και στις δεκάδες συναυλίες: Θεοδωράκης, Ξαρχάκος, Λοΐζος, Μαρκόπουλος, και πολλοί ακόμη. Εμφανίζονται ο Δ. Σαββόπουλος, ο Χ. Λεοντής, ο Θάνος Μικρούτσικος, ο στιχουργός Μάνος Ελευθερίου σε συνεργασία με σημαντικούς συνθέτες, και ο Λουκιανός Κηλαϊδόνης.

Η χούντα των Συνταγματαρχών, που επιβλήθηκε τον Απρίλιο του 1967, στην πραγματικότητα συνέχισε μια ανώμαλη πολιτική περίοδο της ελληνικής ιστορίας που είχε ξεκινήσει αμέσως μετά την απελευθέρωση το 1944, με τον Εμφύλιο. Μετά τον Εμφύλιο (1946-49) η πολιτική ζωή ρυθμίζεται όχι τόσο από τις εκλεγμένες κυβερνήσεις όσο από το παλάτι, και ιδιαίτερα τη βασίλισσα, αλλά και τη CIA, καθώς μετά το Δόγμα Τρούμαν (1947) η Ελλάδα έχει περάσει από την «προστασία» της Αγγλίας στη ζώνη επιρροής των ΗΠΑ κατά την πρώτη σκληρή περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Η περίοδος αυτή περιλάμβανε διωγμούς, εξορίες, βασανιστήρια, καταδικές και εκτελέσεις κομμουνιστών και δημοκρατών, πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων, νεοφασίστες, δολοφονίες από το παρακράτος, πολιτικές εκτροπές, εκλογές βίας και νοθείας. Τελικά στις 21 Απριλίου του 1967 δύο συνταγματάρχες και ένας ταξίαρχος προλαβαίνοντας το πραξικόπημα που ετοιμαζόταν από το παλάτι μέσω στρατηγών επέβαλαν δικτατορία με την πρόφαση ότι επέκειτο κομμουνιστική επανάσταση και διολίσθηση της Ελλάδας στο παραπέτασμα. Στην πραγματικότητα η χούντα εξυπηρετεί τα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή, καθώς βρισκόμαστε εν μέσω του Ψυχρού πολέμου και κυριαρχεί ανταγωνισμός για το έλεγχο στην Εγγύς και Μέση Ανατολή. Έχει εξάλλου καταδειχθεί η σχέση του Παπαδόπουλου με τη CIA. Η χούντα κυβερνά για επτά χρόνια, καταπνίγοντας κάθε δημοκρατικό δικαίωμα, λογοκρίνοντας τα βιβλία, το ραδιόφωνο, τον τύπο, συλλαμβάνοντας και βασανίζοντας ανηλεώς κάθε αντιφρονούντα. Η χούντα ανέτρεψε τη μεγαλύτερη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, τη λεγόμενη και «μεταρρύθμιση Παπανούτσου» και επενέβη βάνουσα στην

πνευματική και καλλιτεχνική παραγωγή, απαγορεύοντας και καταστρέφοντας μεγάλα έργα, ακόμη και των αρχαίων κλασικών. Οι διαπιστωμένες φυλακίσεις και οι βασανισμοί των κρατουμένων καταγγέλλονται από το πρώτο διάστημα της επιβολής του καθεστώτος: Μόνο μέχρι τον Οκτώβρη του 1969 η Διεθνής Αμνηστία καταγγέλλει 300 βαρβάρως βασανισθέντες στην Ελλάδα. Η εξέγερση του Πολυτεχνείου στα μέσα του Νοέμβρη του 1973, που δεν ήταν μόνο εξέγερση των φοιτητών, αλλά και των εργατών και του συνόλου του δημοκρατικού λαού της Αθήνας, σήμανε την αρχή του τέλους για τη χούντα. Η χούντα στην προσπάθειά της να ελέγξει το φοιτητικό κίνημα είχε αναμειχθεί στο φοιτητικό συνδικαλισμό καταργώντας τις φοιτητικές εκλογές, στρατολογώντας τους φοιτητές και επιβάλλοντας μη εκλεγμένους ηγέτες των φοιτητικών συλλόγων στην ΕΦΕΕ. Στις 14 Νοεμβρίου 1973 οι φοιτητές αποφασίζουν αποχή από τα μαθήματά τους, διαδηλώνουν κατά της χούντας, οχυρώνονται στο κτήριο της σχολής επί της οδού Πατησίων και λειτουργούν το δικό τους ελεύθερο ραδιοφωνικό σταθμό, το σταθμό των «Ελεύθερων Πολιορκημένων», όπως τον ονομάζουν. Κυρίως στην Αθήνα αλλά και σε επαρχιακές πόλεις τα συλλαλητήρια και οι εκδηλώσεις ενάντια στο καθεστώς της χούντας αυξάνονται και δημιουργούνται συνθήκες εξέγερσης. Από τις 14 ως τις 17 Νοεμβρίου (και πιο περιορισμένα στις 18) στήνονται οδοφράγματα και διεξάγονται οδομαχίες ανάμεσα στους διαδηλωτές και την αστυνομία. Στις 3 π.μ. της 17ης Νοεμβρίου, και ενώ οι διαπραγματεύσεις για ασφαλή αποχώρηση των φοιτητών είναι σε εξέλιξη, αποφασίζεται από τη μεταβατική κυβέρνηση η επέμβαση του στρατού και ένα από τα τρία άρματα μάχης που είχαν παραταχθεί έξω από τη σχολή γκρεμίζει την κεντρική πύλη. Στρατιώτες και αστυνομικοί έβαλαν με πραγματικά πυρά μέχρι και την επόμενη μέρα, με αποτέλεσμα πολλούς θανάτους και τραυματισμούς, ενώ όσοι συνελήφθησαν βασανίστηκαν σκληρά.

Μετά την αιματηρή καταστολή της εξέγερσης του Πολυτεχνείου τον Παπαδόπουλο ανέτρεψε ο δικτάτορας Δ. Ιωαννίδης, ο οποίος παρέδωσε τελικά την εξουσία στους πολιτικούς μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, τον Ιούλιο του 1974. Ακολούθησε η άφιξη του Κ. Καραμανλή, ο οποίος πέτυχε να εκκαθαρίσει το στράτευμα από τους εγκάθετους του δικτατορικού καθεστώτος και εγκαινίασε τη μεταπολιτευτική περίοδο.

Η συμμετοχή στο πολιτικό γίνεσθαι και η συλλογικότητα θεωρούνται αυτονόητα και τούτο απεικονίζεται στη μουσική και καλλιτεχνική δημιουργία. Παράλληλα, κυκλοφορεί και αποκαθίσταται το ρεμπέτικο και το λαϊκό τραγούδι. Κατά τα πρώτα χρόνια της Μεταπολίτευσης το ενδιαφέρον για την πολιτική ζωή είναι ζωντανό και αυτό γίνεται εμφανές και στα τραγούδια. Το 1981 συντελείται σημαντική πολιτική αλλαγή με την άνοδο του Α. Παπανδρέου στην εξουσία. Ουσιαστικά καταλαγιάζουν τα πάθη της προηγούμενης περιόδου, αναγνωρίζεται για πρώτη φορά η Εθνική Αντίσταση και ευρύτατα κοινωνικά στρώματα βλέπουν το βιοτικό τους επίπεδο να ανεβαίνει. Καθώς σταδιακά προχωρούμε στη δεκαετία του '80, το ατομικό επισκιάζει το συλλογικό. Το πολιτικό τραγούδι πια εκφράζεται κυρίως από τους λεγόμενους «Αγίους των Εξαρχείων», ενώ παράλληλα εμφανίζονται και αξιόλογα ροκ συγκροτήματα. Δημιουργοί όπως ο Βασίλης Παπακωνσταντίνου, ο Τζίμης Πανούσης, ο Διονύσης Τσακνής και στιχουργοί, όπως ο Κώστας Τριπολίτης γράφουν τραγούδια με σαφή πολιτικά - ιδεολογικά μηνύματα. Ακόμη και σήμερα αξιόλογοι δημιουργοί της έντεχνης και χιπ-χοπ σκηνής γράφουν πολιτικά

τραγούδια: Φ. Δεληβοριάς, Σ. Μάλαμας, Σ. Γραμμένος, Δ. Μυστακίδης, Θ. Παπακωνσταντίνου, Active Member, Λεξ, Μιθριδάτης κ.ά. Η βιομηχανία του θεάματος όμως συνολικά, από το 1990 και μετά παραμερίζει το πολιτικό- κοινωνικό- συλλογικό για χάρη του ατομικού και προάγει την απολιτικοποίηση και τον ατομικό ευδαιμονισμό. Τελικά, οι γενιές που διαμορφώθηκαν μέσα στην απολιτικότητα χάνοντας την ευημερία τους από την οικονομική κρίση, έρμια της άγνοιας και της πνευματικής ένδειας που σκόπιμα καλλιεργήθηκε, για να αποφευχθεί η ριζοσπαστικοποίησή τους, υποκύπτουν σε ιδεολογίες φασιστικές. Το χειρότερο είναι πως τα τελευταία χρόνια βρίσκουν απήχηση θεωρίες που δικαιολογούν τη δικτατορία των συνταγματαρχών και συκοφαντούν τη θυσία των φοιτητών του Πολυτεχνείου. Ακούγονται, για παράδειγμα, έπαινοι για την οικονομική ευημερία, την εντιμότητα του καθεστώτος, τη δημόσια ασφάλεια, καθώς και αμφισβητείται η ύπαρξη νεκρών στην εξέγερση.

Η αλήθεια για την οικονομική ευημερία είναι πως έγιναν κάποια δημόσια έργα για να εξασφαλιστεί η εύνοια του λαού, αλλά κυρίως ευνοήθηκαν εργολάβοι φίλοι του καθεστώτος. Για να εξασφαλιστεί η εύνοια του λαού επίσης έγιναν και άλλες εξυπηρετήσεις που οδήγησαν στην άναρχη δόμηση των πόλεων και στην καταπάτηση των αιγιαλών. Η αλήθεια για την οικονομική ευημερία και την εντιμότητα είναι πως οι συνταγματάρχες υπερδιπλασίασαν το δημόσιο χρέος, εκτόξευσαν τον πληθωρισμό από το 4 στο 30%, αύξησαν σκανδαλωδώς τους μισθούς τους, εξασφάλισαν ατιμωρησία με τον πρώτο νόμο «περί ευθύνης υπουργών» και προκάλεσαν μεγάλα σκάνδαλα με πρωταγωνιστές Έλληνες και ξένους μεγιστάνες. Η αλήθεια για την «ασφάλεια» είναι πως οι μισοί πολίτες είχαν μεταβληθεί σε καταδότες έναντι αντιτίμου των άλλων μισών. Ήταν καθημερινές οι συλλήψεις και οι ανακρίσεις για ό,τι είπε ό,τι άκουσε ό,τι είδε κάποιος. Η αλήθεια για την εξέγερση του Πολυτεχνείου είναι πως πρώτη επίσημη καταγραφή τον Οκτώβριο του 1974 από τον εισαγγελέα Δημήτρη Τσεβά εντόπισε 18 επίσημους ή «πλήρως επιβεβαιωθέντες» νεκρούς και 16 «αγνώστους, βασίμως προκύπτοντες». Ένα χρόνο αργότερα ο αντεισαγγελέας εφετών Ιωάννης Ζιγκίνης ανέβασε τον αριθμό των νεκρών σε 23. Η αλήθεια επίσης είναι πως στη διάρκεια της επταετίας η Ελλάδα απομονώθηκε διεθνώς. Αποβλήθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης λόγω των βασανιστηρίων, ενώ πάγωσε η διαδικασία σύνδεσής της με την ΕΟΚ. Η αλήθεια επίσης είναι πως η χούντα προετοίμασε και τελικά με τον Ιωαννίδη εκτέλεσε την προδοσία στην Κύπρο, τη μεγαλύτερη εθνική τραγωδία στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα. Κι αν είναι πολύ σύντομος ο δρόμος από την απολιτικοποίηση, στην απαξίωση συλλήβδην της πολιτικής κι από κει στην απαξίωση της δημοκρατίας, κι αν για χρόνια προσπαθούν να αποκαταστήσουν τη χούντα και να μειώσουν την εξέγερση του Πολυτεχνείου, πολλές φορές οι νέοι επιφυλάσσουν εκπλήξεις.

Το μουσικό σχήμα «11 & κάτι»

Αγγελική Βαρελά (Α3): Κιθάρα

Χάρης Ουρανός (Α6): Πιάνο

Τάσος Τσικαλάκης (Α7): Φωνή

Στέλιος Τυράκης (Α7): Λύρα

Εμμανουέλα Φασουλάκη (Α7): Κιθάρα, ντραμς

Στέλλα Ασκορδαλάκη (Β3): Πιάνο, φωνή

Αλεξάνδρα Μελιδονιώτη (Β3): Φωνή

Μάνος Τσορμπατζούδης (Β5): Κιθάρες, φωνή

Μαργαρίτα Κοτσάκη (Β6): Φωνή, βιολί

Κωνσταντίνος Καφαράκης (Β6): Φωνή

Ειρήνη Καλογιαννάκη (Γ1): Φωνή

Φωτεινή Καλογερίδη (Γ1): Κιθάρα, φωνή

Νικολό Νικολόπουλος (Γ3): Φωνή

Χρήστος Μανουσάκης (Γ3): Μπάσο

Ελευθερία Δεμέτζου (Γ4): Πιάνο, φωνή

Σοφία Χριστοδουλάκη (Γ5): Πιάνο, φωνή

Νίκος Σχοιναράκης (Γ8): Κιθάρες

Φιλική συμμετοχή: Ανδρέας Τυμπακιαννάκης: Μπουζούκι, φωνή

Συντονισμός – Επιμέλεια: Στέλλα Ασκορδαλάκη – Μάνος Τσορμπατζούδης

Υπεύθυνη καθηγήτρια: Ξένια Περσικάκη

Ακούγονται τα τραγούδια: Ο παλιάτσος (Μ.Ζαρόκωστα/ Ν. Μαυρουδής), Μαλαματένια λόγια (Μ. Ελευθερίου/Γ. Μαρκόπουλος), Η μπαλάντα του κυρ-Μέντιου (Κ. Βάρναλης/ Λ. Θάνος), Κεμάλ (Ν. Γκάτσος/ Μ. Χατζιδάκις), Γιουσουρούμ (Ν. Άσιμος), Κάποτε θα 'ρθουν (Λ. Παπαδόπουλος/ Γ. Θεοδωράκης), Εμένα οι φίλοι μου (Κ. Γώγου/ Ν. Μαϊντάς), Γυρίζω τις πλάτες μου στο μέλλον (Δ. Τσακνής), Ανεμολόγιο (Κ. Τριπολίτης/ Θ. Μικρούτσικος), Ένα τυχαίο γεγονός (Φ. Αθερίδου/ Π. Βλάχος), Μίλα (Δ. Μυστακίδης).

Βιβλιογραφία:

Κολιόπουλος, Ι. κ.α. (2007). *Ιστορία του Νεότερου και του Σύγχρονου κόσμου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Κατρής, Γ. (1974). *Η γέννηση του νεοφασισμού στην Ελλάδα*. Αθήνα: Παπαζήση.

Ραφαηλίδης, Β. (1993). *Ιστορία (κωμικοτραγική) του ελληνικού κράτους*. Αθήνα: Εκδόσεις Εικοστού Πρώτου.

Μυζάλης, Γ. (2021). *Το πολιτικό τραγούδι στην Ελλάδα. 1974-2002*. Αθήνα: fagotto books.

Μπέλλου, Ε. Από τα τραγούδια της λευτεριάς στα σκυλάδικα της δηθενιάς, <http://tvxs.gr>

el.wikipedia.org

Κριτσώλης, Τ. Όταν τα τραγούδια μιλάνε. 6 Δεκεμβρίου 2012. <https://www.musiccorner.gr/>

Δεληπέτρος, Β. Τα οικονομικά εγκλήματα και τα σκάνδαλα της χούντας. 21 Απριλίου 2017. <https://www.news247.gr/>

Προσαρμογή ιστορικής αφήγησης: Ξένια Περσικάκη